

Maija Lehtonen

*10.1.1924 †20.11.2015

Suomalaisen Tiedeakatemian kunniajäsen, Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen ja estetiikan täysinpalvellut professori Helena Maria (Maija) Lehtonen kuoli 91-vuotiaana Helsingissä 20. marraskuuta 2015. Hän oli syntynyt Helsingissä 10. tammikuuta 1924. Suvun perintönä hänellä oli kiinteät yhteydet akateemiseen maailmaan: hänen isänsä, kirjallisuudenhistorian henkilökohtainen ylimääräinen professori J. V. Lehtonen oli tutkinut sekä ranskalaista kirjallisuutta että Aleksis Kiven tuotantoa. Hänen enonsa oli tunnettu historiantutkija, akateemikko Eino Jutikkala.

Lapsuudenajan sairastelun seurauksena Maija Lehtonen pääsi Helsingin Suomalaisesta Yhteiskoulusta ylioppilaaksi vasta vuonna 1946. Filosofian kandidaatin tutkinnon hän suoritti Helsingin yliopistossa 1950 ja lisensiaatintutkinnon 1958. Tohtoriksi hän väitteli vuonna 1964. Hänen keskeisinä opettajinaan Helsingissä olivat romaanisen filologian professori Veikko Väänänen ja estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori Rafael Koskimies. Hän harjoitti opintoja myös Ranskassa ja Sveitsissä. Hänen tärkeimmät ranskalaiset opet-

tajansa, joita hän kiitti väitöskirjansa esipuheessa, olivat Gérald Antoine ja Jean Mourot, molemmat huomattavia kielen- ja kirjallisuudentutkijoita.

Opetettuaan aluksi ranskaa ja saksaa Helsingin tyttölukiassa Maija Lehtonen toimi Helsingin yliopistossa assistenttina ja dosenttina sekä vuosina 1966–1972 yleisen kirjallisuustieteen ja estetiikan apulaisprofessorina. Vuosina 1972–1977 hän oli ranskan kielen, erityisesti ranskalaisen kirjallisuuden professorina Upsalan yliopistossa. Irma Rantavaaran seuraajana yleisen kirjallisuustieteen ja estetiikan professorina Helsingin yliopistossa Maija Lehtonen oli vuodesta 1975 vuoteen 1990.

Maija Lehtonen oli aikansa johtavia ranskalaisen romantiikan ajan kirjallisuuden tutkijoita. Hänen mittava ranskankielinen väitöskirjansa F.-R. de Chateaubriandin kuvakielestä, *L'expression imagée dans l'œuvre de Chateaubriand* (julkaistu sarjassa *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki*), jossa yhdistyi filologinen tarkkuus hienostuneeseen tyyliin, sai Ranskan Akatemian palkinnon 1965. Väitöskirja jatkoi ansiokkaalla tavalla suomalaisen romanistiikan perinteitä kohottaen

sen kirjallisuudentutkimuksen osalta uudelle tasolle. Lähes samaan aikaan ilmestyi myös toinen merkittävä ranskalaista kirjallisuutta filologiselta kannalta tarkasteleva laaja väitöskirja, Olli Välikankaan tutkimus puhuttelumuodoista Balzacin tuotannossa. Helsingin yliopiston professoreina Lehtonen ja Välikangas tulivat pitkään edustamaan keskeisesti ranskan kielen ja ranskalaisen kirjallisuuden tutkimusta Suomessa.

Maija Lehtosen väitöskirjaa seurasi kaksi suppeahkoa ranskankielistä monografiaa, *Essai sur Dominique de Fromentin* (1972) ja *Essai sur la Confession d'un enfant du siècle* (1982). Lehtosella oli myös joukko pienempiä ranskankielisiä tutkielmia, joissa hän käsitteli etenkin Chateaubriandia, Alfred de Musset'ta ja Mme de Staëlia. Hänen näitä kirjailijoita koskevia ranskankielisiä tutkielmiaan julkaistiin erityisesti kansainvälisesti arvostetussa helsinkiläisessä Neuphilologische Mitteilungen -aikakausjulkaisussa. Erikseen on syytä mainita kaksi kyseisessä aikakauslehdessä julkaistua lähes monografian mittaista artikkelisarjaa, *Le fleuve du temps et le fleuve de l'enfer* (1967–1968), ja *Les avatars du moi* (1973–1974). Edellisessä tarkasteltiin Madame de Staëlin *Corinne*-romaanin teemojen ja kuvakielen merkitystä teoksen henkilökuvauksessa ja rakenteessa. Jälkimmäisessä aiheena olivat Sainte-Beuven *Volupté*, Balzacin *Le Lys dans la Vallée* ja Musset'n *La Confession d'un enfant du siècle*, joita tarkasteltiin ensimmäisen persoonan kerronnan kannalta. Kuvakielen ohella Maija Lehtosta alkoivat nimittäin kiinnostaa myös kertomatekniset kysymykset erityisesti minä-muotoisen kerronnan ja näkökulmatekniikan kannalta. Valikoima Maija Lehtosen ranskalaista romantiikkaa koskevia tutkielmia ilmestyi Suomalaisen Tiedeakatemian annaaleissa otsikolla *Études sur le romantisme français* (1995). Siinä keskeinen osa

on Chateaubriandia koskevilla tutkielmilla, aiheena ennen kaikkea erikoislaatuinen omaelämäkerrallinen *Mémoires d'Outre-Tombe*; mukana on myös hänen mallikelpoinen analyysinsä Chateaubriandin myöhäisteoksesta *Vie de Rancé*.

Romaanilajin ohella Maija Lehtosen mielenkiinnon kohteena oli erityisesti aforismi. Hän kirjoitti La Rochefoucauldin ja Chateaubriandin mietelmistä sekä *Suomen kirjallisuus* -teoksen osaan VIII (1970) katsauksen suomalaisen aforismin kehitykseen.

Lapsuudenkotinsa perintönä Maija Lehtosella oli yhteys kirjailijapari Otto Manniseen ja Anni Swaniin. Hänen isänsä J. V. Lehtonen oli kuulunut Otto Mannisen tavoin "Seitsemän veljeksien kerhoon". Maija Lehtonen kirjoitti sekä Mannisesta että Swanista. Otto Mannisen lyriikasta hän kirjoitti kaksi merkittävää artikkelia, "Mennyt päivä. Eräiden Otto Mannisen runojen taustaa" (1951), joka oli eräänlainen lähdejulkaisu, J. V. Lehtosen muistiinpanoja keskusteluista Otto Mannisen kanssa, ja "Toiston merkitys Otto Mannisen "Säkeiden" tyyliässä" (1969). Jo varhain Maija Lehtonen oli avustanut Anni Swanin toimittamaa lastenlehti Sirkkaa. Myöhemmin hän teki urauurtavaa työtä lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimuksen ja opetuksen osalta. Hänen yleisesityksensä rakastetusta lastenkirjailijasta Anni Swanista ilmestyi 1958. Tutkielmissaan Lehtonen käsitteli myös uudempaa suomalaista nuorisoromaania. Yhdessä Marita Rajalinin kanssa hän toimitti teoksen *Barnboken i Finland förr och nu* (1984). Hänen käsialaansa on myös lastenkirjallisuuden osuus George C. Schoolfieldin toimittamassa teoksessa *A History of Finland's Literature* (1998). Yliopistoon hän toi lasten- ja nuortenkirjallisuuden opetuksen pitämällä aiheesta luentosarjan 1970.

Erityisen arvokkaita ovat Lehtosen tutkielmat Zacharias Topeliuksen tuotannosta.

Ne ilmestyivät koottuina laajassa teoksessa *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita: näkökulmia Topeliukseen*, joka on julkaistu Suomen nuorisokirjallisuuden instituutin sarjassa (2002). Julkaisupaikastaan huolimatta teoksen tutkielmat eivät rajoittuneet Topeliukseen vain lastenkirjailijana; mukana oli useita Topeliuksen muutakin tuotantoa tarkastelevia tutkielmia. Teokseen sisältyy esimerkiksi laaja yleiskatsaus Topeliuksen romaaneihin ja novelleihin sekä selvitykset intertekstuaalisuudesta ja kauhuro-mantiikasta Topeliuksella. Aina kun halutaan käsitellä Topeliusta kaunokirjailijana, Lehtosen teos on sivuuttamaton, samoin kuin sen jälkeen julkaistut tutkielmat, kuten "Deux images de la Laponie chez Z. Topelius" (teoksessa *L'Image du Sápmi*, 2009).

Filologis-kirjallisuushistoriallisen koulutuksensa pohjalta Maija Lehtonen ei sitoutunut leimallisesti mihinkään erityiseen kirjallisuudentutkimuksen koulukuntaan. Sen sijaan hän kyllä seurasi uusia suuntauksia ja oli niihin hyvin perehtynyt, esitteli niitä kirjoituksissaan sekä sovelsi niitä tarvittaessa.

Luennoitsijana Maija Lehtonen ei ollut mitenkään valovoimainen, mutta hänen asiapitoisilla ja huolellisesti valmistelluilla luennoillaan, joita hän piti esimerkiksi lastenkirjallisuudesta, saksalaisesta romantiikasta, eksistentiaalisesta ja Camus'sta, oli paljon kuulijoita, joiden mieleen ne ovat pysyvästi jääneet.

Isänsä J. V. Lehtosen tavoin Maija Lehtonen toimi suomentajana. Hänen ensimmäinen painettu käännöksensä, Hermann Hesse'n esse *Boccacciosta* ilmestyi kustannusosakeyhtiö Tammen joulutervehdyksenä vuonna 1947. Maija Lehtosen keskeinen suomennostyö sijoittuu 1950-luvulle, aikaan ennen hänen yliopistouraansa. Lehtonen käänsi ruotsista, saksasta ja ranskasta sekä asiaproosaa että kaunokirjallisuutta.

Edellistä edustavat Sven Aurénin *Minun Pariisini*, Torsten Steinbyn *Rooman päiviä ja öitä*, Adolf Goldschmittin *Mozart: nero ja ihminen*, Magnus Björkenheimin *Kaarlo Sarkia* -monografia ja Simone Weilin aforistinen *Painovoima ja armo*. Kaunokirjallisuuden käännöksiin kuuluvat muiden muassa Coletten *Claudinen koti*, Mauriacin *Karitsa*, Balzacin *Pons-serkku* ja Molièren komedia *Lääkäri vastoin tahtoaan*. Sekä esitelyin että käännöksin Maija Lehtonen edisti merkittävästi Albert Camus'n tuotannon ja ajattelun tuntemusta Suomessa.

Käännöstyön ohella Maija Lehtonen teki vuosikymmeniä kestäneen uran kirjoittamalla eri aikakauslehtiin ja sanomalehti Uuteen Suomeen. Tätä toimintaa hän jatkoi korkeaan ikään asti. Hän esitteli ja arvosteli etenkin ranskalaista kaunokirjallisuutta kirjoittaen monista sellaisista teoksista, jotka myöhemmin suomennettiin. Olematta mitenkään feministisen kirjallisuudentutkimuksen edustaja Maija Lehtonen esitteli suomenkielisille lukijoille useita ranskalaisia naiskirjailijoita; näitä olivat Madame de Sévigné, Simone Weil, Simone de Beauvoir ja Marguerite Yourcenar, Sitä paitsi eräissä arvosteluissaan ("Naisellista?", Suomalainen Suomi 5/1967, ja "Klassista psykologiaa", Suomalainen Suomi 3/1968) hän otti kantaa kirjallisuudessa esiintyviin sukupuolirooleihin.

Kaunokirjallisuuden esittelyn ohella Maija Lehtonen kirjoitti varsin paljon myös ulkomaisesta kulttuurikeskustelusta. Mäntäköön vain vuonna 2005 Suomalaisessa Suomessa ollut artikkeli "Keskustelua ihmisestä ja uskosta". Jonkinasteinen kiinnostus myös uskonnollisia kysymyksiä kohtaan oli Lehtosen kohdalla perua ranskalaisen dominikaanien toiminnasta Suomessa 1950- ja 1960-luvuilla. Tämä toiminta vetosi jossain määrin tuon ajan sivistyneistöön. Lehtonen oli vaikuttanut domini-

kaani-isä André Bonduellen luennoista ja kirjoituksista ja myös kiitti tätä väitöskirjansa esipuheessa. Lehtonen seurasi myös Eino Jutikkalan tilaamaa, dominikaanien toimittamaa aikakauslehti Documentaa, jonka 1960-luvun numeroita Maija Lehtonen oli jättänyt virkahuoneeseensa ja jotka ovat edelleen yleisen kirjallisuustieteen oppiaineessa.

On tavallaan vahinko, että Maija Lehtosen varsinkin Suomalaiseen Suomeen, Kanavaan ja Parnassoon kirjoittamia esseitä ei ole julkaistu erillisenä valikoimana. Maija Lehtosen kirjoitustyylille oli ominaista selkeys ja harkitsevuus sekä kriittisyys mutta myös kärjistettyjen kannanottojen välttäminen.

Maija Lehtonen ehti olla Suomalaisen Tiedeakatemian jäsenenä runsaat 40 vuotta, sillä hänet valittiin jäseneksi vuonna 1974; kunniajäseneksi hänet kutsuttiin 2009. Vuodesta 1976 hän oli myös Suomen Tiedeseuran jäsen. Vuodesta 1973 hän oli Upsalassa toimivan Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundetin jäsen ja toimitti vuosina 1973–1979 ruotsalaista aikakauskirjaa *Studia Neophilologica*. Svenska litteratursällskapet i Finland kutsui hänet kunniajäsenekseen vuonna 1994. Yliopistohallinnollisista tehtävistä Maija Lehtonen ei ollut kiinnostunut. Sen sijaan hän osallistui monipuolisesti järjestötoimintaan. Hän toimi kansainvälisessä Chateaubriand-yhdistyksessä ja Henrik Steffens-palkintolautakunnassa. Kun Henrik Steffens -palkinto vuonna 1985 jaettiin Kielissä Aale Tynnille, Maija Lehtonen oli itseoikeutettu esittelmään runoilijan paikalla olleelle yleisölle. Samoin hän toimi Kirjallisuudentutkijain seuran, Suomen Estetiikan Seuran, Suomen

PENin ja Cercle Franco-Finlandais'n johtokunnissa. Hän osallistui myös Suomen Akateemisten Naisten Liiton toimintaan. Maija Lehtosella oli lisäksi eräitä kulttuurialan luottamustehtäviä, esimerkiksi Emil Aaltonen ja Alfred Kordelinin säätiöissä. Kordelinin tunnustuspalkinto hänelle myönnettiin 2009. Hänen erityisen harrastuksensa kohteena oli teatteri, mikä vei hänet myös teatterialan luottamustehtäviin.

Luonteeltaan pidättyvänä Maija Lehtonen ei ollut helposti lähestyttävä, mutta toisaalta hän suhtautui kannustavasti vakavasti väitöskirjaa tekeviin antaen näille vapaat kädet sekä aihevalintaan että uusien ajatusten ja ideoiden ilmaisemiseen. Hänellä oli myös hienovaraista huumorintajua. Hänen Chateaubriand-väitöstä seuranneessa karonkassaan syötiin chateaubriandia. Nuoremman kollegan Heta Pyrhösen Niagaran putouksilta lähettämään korttiin hän vastasi Imatran koskea koskevalla kortilla. Olli Välikangas on puolestaan kertonut, miten hän sai Maija Lehtoselta Balzac-väitöksensä yhteydessä kirjeen: ”Siihen oli liimattu kaksi pilakuvaa, joista toisessa onneton kirjoittaja istuu Balzacin valtavan erakonkaavun sisässä ja odottaa siltä inspiraatiota, toisessa samainen kirjoittaja työnsä päättäneenä on verhonnut kaapuun Balzacin rintakuvan ja nojaa siihen veljellisesti.” Kotonaan Helsingin Merikadulla Maija Lehtonen järjesti illallisia ja tilaisuuksia tunteilleen kollegoille ja kulttuuripiireille. Monille jäi kuitenkin kuva hänestä ylhäisen pidättyvänä henkilönä. Niinpä Suomeen vastaväittäjäksi saapunut ranskalainen professori kysyikin: ”Kuuluuko hän aristokratiiaan?” Hengen aristokratiiaan Maija Lehtonen epäilemättä kuului.

H. K. Riikonen

Maija Lehtonen

In memoriam

Maija Lehtonen, professor emerita of comparative literature and aesthetics at the University of Helsinki and honorary member of the Finnish Academy of Science and Letters, died in Helsinki at the age of 91 on 20th November 2015. She was born in Helsinki on 10th January 1924. Her family background meant that academic and scholarly traditions were well known to her since childhood, as her father, Professor J. V. Lehtonen, was well acquainted with French literature and also wrote extensively on the Finnish author Aleksis Kivi, while her uncle, Academician Eino Jutikkala, was a renowned historian.

Maija Lehtonen received her master's degree at the University of Helsinki in 1950 and her doctorate at the same university in 1964. Her teachers were Veikko Väänänen (Romance philology) and Rafael Koskimies (aesthetics and modern literature). Her French teachers whom she mentioned in the preface of her dissertation were Gérard Antoine and Jean Mourot. She was acting associate professor of comparative literature and aesthetics at the University of Helsinki in 1966-1972, and after a period as professor of French, especially French literature, at the University of Uppsala, Sweden, in 1972-1977, she succeeded Irma Rantavaara (1907-1979) as professor of comparative literature and aesthetics at the University of Helsinki in 1975. She held this office until her retirement in 1990.

Maija Lehtonen was one of the leading specialists in French Romanticism. In her extensive doctoral dissertation *L'expression imagée dans l'œuvre de Chateaubriand*, which was awarded a prize by the French Academy in 1965, she was able to combine her philological acuteness with a sense of

stylistic nuances. This fine example of the flowering of Romance philology and the study of French literature in Finland was followed by two shorter monographs, *Essai sur Dominique de Fromentin* (1972) and *Essai sur la Confession d'un enfant du siècle* (1982). Along with these monographs, she wrote several minor essays, especially on Chateaubriand, Madame de Staël and Alfred de Musset, most of which were published in *Neuphilologische Mitteilungen*, the periodical of the Finnish Modern Language Society. Particularly important were her two series of articles, *Le fleuve du temps et le fleuve de l'enfer* (1967-1968), in which she discussed the themes and imagery of Madame de Staël's *Corinne* in relation to the characters and structure of the work, and *Les avatars du moi* (1973-1974), where she studied three novels, *Volupté* by Sainte-Beuve, *Le Lys dans la Vallée* by Balzac and *La Confession d'un enfant du siècle* by Musset, from the viewpoint of first-person narration. Along with imagery, Maija Lehtonen became increasingly interested in narratological questions, especially those concerning first-person narration and the narrator's point of view. A selection of her essays on French Romanticism was published in the *Annals of the Finnish Academy of Science and Letters*, under the title *Études sur le romantisme français* (1995). Two of the essays included in this selection dealt with Chateaubriand's *Mémoires d'Outre-Tombe* and there was a fine essay devoted to his *Vie de Rancé*.

Maija Lehtonen was also interested in aphorisms as a literary genre, and she wrote both about the maxims of La Rochefoucauld and Chateaubriand and about the development of aphorisms in Finnish literature.

Maija Lehtonen inherited from her parents a close contact with the poet and translator Otto Manninen and his wife Anni Swan, an author of children's books, and she wrote two essays about Otto Manninen's lyrics and a monograph on Anni Swan (1958). She was in fact a pioneer of the study of children's literature in Finland, introducing this theme into the University of Helsinki and lecturing on it in 1970. Together with Marita Rajalin she edited the book *Barnboken i Finland förr och nu* (Children's books in Finland earlier and now) in 1984. She also wrote the chapter on children's books in *Finland in A History of Finland's Literature*, edited by George C. Schoolfield in 1998.

Along with her studies of French Romanticism, Maija Lehtonen's most notable contribution to the study of literature consisted of her essays on Zacharias Topelius, the 19th-century Finnish writer of historical novels and children's books. An extensive collection of these essays was published in 2002 under the title *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita: näkökulmia Topeliukseen* (Ghosts and angels, children and heroes: perspectives on Topelius). Among other things, the book included an overview of Topelius's novels and stories as well as studies on intertextuality and Gothic elements in his works.

Maija Lehtonen's work at the university consisted primarily of lectures on topics such as French Existentialism, German Romanticism and children's literature. The students greatly appreciated these carefully prepared and clearly presented lectures.

Due to her background in philology and literary history, Maija Lehtonen was not committed to any specific school of literary studies. She did, however, follow developments and new trends in literary research, introducing Finnish readers to New Criti-

cism and French structuralism, for example, and applying the principles of these in her own studies. Although not indifferent to the writers' biographies and cultural backgrounds, Lehtonen always took the text and its careful philological and stylistic analysis as her starting-points, which could then lead on to a more comprehensive interpretation of the work.

Like her father, Maija Lehtonen was also a translator, translating from French, German and Swedish into Finnish. Her first published translation, Hermann Hesse's essay *Boccaccio* was published in 1947, and most of her other translations were made in the 1950s. These included both fiction and non-fiction, among the best-known being *La paysan et la grâce* by Simone Weil and *Le Cousin Pons* by Honoré de Balzac. She was also very interested in Albert Camus, translating Camus's short stories and writing essays on his works.

Alongside her work as a translator, Maija Lehtonen wrote several essays and reviews for Finnish literary and cultural magazines, periodicals and newspapers, remaining active in this field until an advanced age. She not only discussed French literature but also presented specimens of the European cultural debate for the benefit of Finnish readers.

Maija Lehtonen was not particularly interested in university administration, but she was active in many learned and cultural societies, among them Kirjallisuudentutkijain seura (the Finnish Literary Research Society), Suomen Estetiikan Seura (the Finnish Society for Aesthetics), the Cercle Franco-Finlandais and the PEN Club. She was elected a member of the Finnish Academy of Science and Letters in 1974 and an honorary member in 2009. She was also an honorary member of Svenska litteratursällskapet i Finland (1994) and a member of Kung-

liga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala (from 1973 onwards) and of the Finnish Society of Science and Letters (from 1976). She was editor of the Swedish periodical *Studia Neophilologica* in 1973-1979. She had a lifelong interest in the theatre and held positions in some institutions in the Finnish theatre world.

Maija Lehtonen appeared somewhat restrained and aristocratic to those who did not know her very well, but she had her own particular sense of humour. She was also very attentive to those students who were writing their dissertations, allowing them freedom to develop their new thoughts and ideas.

Obituary by H. K. Riikonen